

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Van het voortteelen en snoeyen der Wyngaarden

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

moet werden tegens de ongemakken, die de oude Boomen staan over te koomen.

Hier uit volgt genoeg van zelfs, dat men altyd de zwaare takken moet mistrouwen, als die nooit nalaaten van over al den Baas te speelen en alles te bederven; zy zyn het, die al de gebreeken ken reets aangewezen, veroorzaaken; derhalven is het eerste, als een Boom de fraayigheid van een figuur verliest, en de eene zyde begint te verzwakken, dat men die straks versterke door het afneemen of inkorten der zwaare takken of tak, die daar booven staan; want de eene zyde zal niet ligt verzwakken, of de andere werd ter zelve tyd sterker, zo maar den Boom in zyn gewas voortgaat of niet gestuit werd; dog den sterken afgekort zynde, moet noodzaakelyk sijn dat na de eene kant stuit, na een andere plaats geperst werden, en zo werd de zwakke zyde dikwils nog het zelve Jaar sterker en kragtiger, en de andere zal in tegendeel minder werden.

N E E G E N T I E N D E K A P I T T E L.

Van het voortteelen en snoeyen der Wyngaarden.

De Wyngaarden werden op vierderlei wyze voortgeteeld; Eerst met de ranken in de Aarde te leggen; Ten Tweeden, met een rank te leggen in een mandje van tienden gevlogten en met Aarde gevuld; Ten Derden, van stek; en Ten Vierden, van karrel.

Wat het Eerste aangaat, men buigt en legt in 't voor-jaar, eer de Wyngaard uitbot, een rank van den zelve omtrent anderhalf of twee voet lang, en dat een half voet diep onder de Aarde, en men laat den tak drie, vier of meer knoppen aan zyn uit-einde behouden, en zo zal hy dien eigen Zoomer wel wortelen en meest altyd schoone Vrugten voortbrengen, welke men in den Herst opneemt en verplant.

Raakende het Tweede, dat verschilt niet veel van het Eerste, als dat het mandje in de Aarde met een, of booven op de zelve werd gezet, of men hangt het aan een Muur enz. tot het na-jaar
toc,

toe , en dan snyd men de rank onder het mandje af , en zet zo 't zelve ter plaatze daar men het begeerd : alleenlyk in heete en drooge Zoomers is het goed , dat het mandje altemet des avonds nat werde begooten , op dat de teere worteltjes nu reeds geschooten , niet en verdroogen , want anders gebeurt het wel dat hy geen wortelen heeft gemaakt , of alle verdroogd zyn.

De Derde manier is , een stek van deeze of geene Wyngaard te steeken ; na veel onderzoek hebben wy nooit beeter als deeze manieren ondervonden ; neemt een goede en sterke tak , van vier of vyf leeden of knoppen , daar onder aan wat oud hout van het Jaar te vooren is , legt dien tak veertien daagen tot de helft toe in 't water ; daar na een groote halve voet diep op goede wel gezande en gemeste Aarde , de Aarde een weinig neergetreden , dan met dezelve Aarde aangevuld , en daar booven op een onverglaasde vloersteen ; (een efferik in Holland genoemd ,) op dat alzo de onderleggende Aarde van de Zon niet uitdrooge , en zo belet werde dat hy geen wortelen zoude kunnen schieten , nog ook door de overvloedige reegen , die misschien zoude vallen , en die jonge worteltjes zoude koomen te verrotten ; booven de Aarde alleen een knopje latende , en dan behoeft men hem niet te verzetten ; want door 't verzetten verliest men altyd wel een Jaar of twee eer hy weder wel wortel maakt en wassen wil ; en zo zal hy dat zelve Jaar , alwaar hy teegen een Muur of Schutting aan de Zon-zyde staat , niet dood gaan , maar dan een of twee sterke Looten schieten , van de welke wy het Jaar daar aan meer als eens rype Druiven hebben geplukt.

Dog sommige Liefhebbers , steeken dezelve stekken uit de Zon , en wassen ook wel , maar nooit zo sterk , en zy zyn ook altyd teeder van gewas , en konnen ook het Jaar daar aan zo wel niet teegen de Zon en hitte , als zynde meer in de koude en buiten de Zon geschooten , en daarom ook nooit zo wel geslooten van hout , dat nogtans in een Wyngaard-rank vereist werd , of gaat des Winters ligt dood.

Ten Vierden , men steekt of zaaid op een warme plaats de karrels van een schoone rype Druif , of van een uitsteekende Rozyn ; wy hebben na twee Jaaren rype Druiven daar van gehad , maar menigmaal accordeerd de Vrucht niet , met de geene daarze van gekoo-

Bb

men

men is, en dienvolgende meenigmaal de moeite niet eens waardig het zelve te beginnen.

In het planten van een Wyngaard, groot of klein moet men hier in Holland altyd dien gezeiden voet houden, nooit dieper, en dat schuins, op dat de wortelen zo ligt niet na de natte koude grond zouden schieten, en zo byna niet als water-ranken, van eenige ellen lang koomen voort te brengen, en zo moeten de Druiven altyd minder en laater ryp werden; daar in teegendeel die ondiep gezet, niet dan fyne hair-wortels en kortleedig hout maaken en vroeger rypen; ja zo een Wyngaard zulke lange waater-looten Jaar voor Jaar maakt, steekt men de regt-neerschietende wortelen met een Spaaf, bewarende alleen de fyne, even onder de vlakke van de Aarde leggende; en zo zal een Liefhebber, dit waarneemende, zien, zyn Wyngaard vol grooter, schooner en vroeger rype Druiven voorzien en gelaaden.

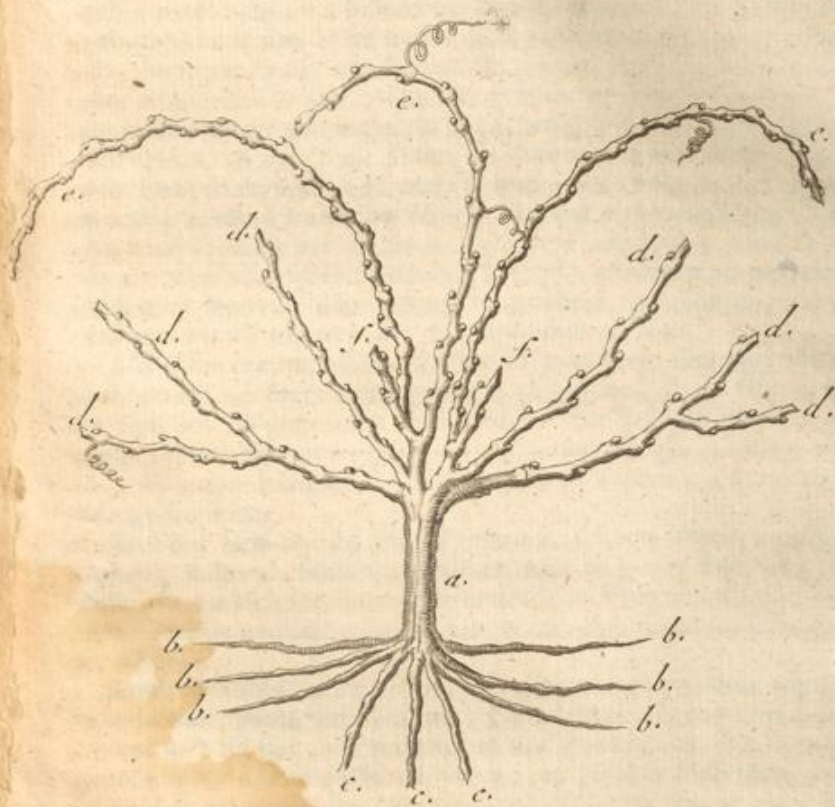
Wat nu het snoeyen van een Wyngaard aangaat, onder alles dat in de Land-bouwerij het snoeyen onderworpen is, en dat men in der daad niet alleen gewend is, maar alle Jaaren noodzaakelyk doen moet, is de Wyngaard, om dat hy alle Jaaren zo veel overvloedige takken maakt, die hy niet zoude kunnen voeden, en dienvolgende geen schoone Druiven voortbrengen.

Want ook by mangel van gesnoeid te werden, zo zoude hy zeeckerlyk binnen korten tyd verlooren zyn, niet wel ten opzigt van den stronk, die altoos na gewoonte werkzaam blyft (of moet door overgrootte koude dood gaan, als over weinig Jaaren in veel Landen is geschied) maar in de ranken en de Vrucht, dat is te zeggen dat ze die Vrucht niet opleeverd, nog zo schoon, nog zo wel gevoed, en bygevolg zo goed niet als de geene die men ordentelyk snoeid, om dat ze vol levens en saps is, en moogelyk meer als eenige Plant, die wy hier te Lande kennen, alsze maar fris en in haar fleur is, gelyk zyn overvloedige takken genoeg bewyzen.

De heele kleine takjes in de Wyngaarden, zyn van geen goede uitwerking, maar sterven gemeenlyk des Winters of des Zomers daar aan, en daarom moetenze of geheel, of op een knopje na afgesneeden werden.

Maar sterke ranken, en, (let wel Liefhebber,) die kort-leedig zyn, die zyn de beste en moeten echter gesnoeid werden.

Hier



WKEURGE

monite met een vauylge

out of klein tuac na lie

den, moet dier, en de

de tuac in grad

de water-out, van

gen, en zo moet de

dat in tegendeel de

en kortelidig kan nait

i zulke lang van later

og-oorfichent veld

e, even onder de vrom

hebber, die wuunen

mer en vroeger type de

anguar, onder alles

open is, en dat men

aren nootzakelyk de

ren zo veel overvloeg

ooden, en dienvolg

den, zo zoude in

niet wel ten opzig

n blyft (of moet te

ing Jaaren in veel la

Wragt, dat is te seg

choon, nog zo veel p

ene die men veld

en moogelyk mer de

en, alse nu fis en in

ten genoeg beyt

n, zyn van gen goe

des Wauers of des Zo

cheel, of op een koope

hebber,) die kortelidig

nooid werden. Hier

Hier doet zig een groot disput op; eenige Liefhebbers laten weinig ranken aan een Wyngaard, andere wederom veele; die weinig ranken beminnen, laten ten minsten twintig ja dertig knoppen aan een rank, en binden het boovenste deszelfs wat krom na beneden; maar dan kortenze de naaft aanstaande takken op twee of drie knoppen na af, op dat daar uit weeder sterke looten die Zoomer mogten uitloopen, want die werden dan het Jaar daar aan, in de plaats van die gedraagen hebben, aangeleid; de oude afgesneden zynde, zo zyn 't alle Jaaren wederom nieuwe ranken: de andere snoeyen de takken of ranken wat kort (volgens het spreekwoord, *maakt my arm van Hout, ik maak u ryk van Vrugt,*) daar aan maar latende zes of zeeven leeden of knoppen; want de eerste en tweede knop zyn gemeenlyk dood, of loopen zo niet uit om Vrugt te geeven; dog van dit onderscheid van snoeyen, zal nog wel een woord of twee daar na gesproken werden.

Uit allen deezen blykt, dat wy in onze heele Bouwery niets en hebben dat noodiger diend gesnoeid te werden, als de Wyngaard; ja van den Wyngaard is misschien het eerste beginsel van de verdere snoeikonst voortgekoomen: hoewel eenige mislaagen aan den Wyngaard begaan, nooit zo gestraft werden, als aan andere Vrugt-boomen.

Daarom zien wy dat de Wyngaard, schoon kwaalyk gesnoeid zynde, indien de Stam van onderen maar in goede stant is, niet mist, van veelschoon hout en overvloed van Vrugten voort te brengen; waarom eenige zeggen, dat 'er niet ligter is als de Wyngaard te snoeyen.

Omtrent de tyd wanneer een Wyngaard moet gesnoeid werden, zyn de Liefhebbers het niet eens; sommige doen het in 't voor-jaar, andere in 't na-jaar, als wanneer zo zeer geen sap na de takken geparft werd; andere wederom vroeg, en dat al in February; sommige daar-en-teegen laat, en niet voor dat hy nu begint uit te loopen of de botten beginnen te zwellen; maar op dat een Wyngaard in 't voor-jaar niet zo zoude loopen of traanen (dat altemet eenige weken agter malkanderen duurd, en zo den zelve zeer verzwakt, om dat hy in zyn hout niet omzoomd) is ver de beste en zeekerste manier van snoeyen, die de Heer Munting, in zyn oeffening der Planten heeft gerecommandeerd, naamentlyk in de Maand van De-

cember, met een afgaande Maan, zo het niet al te sterk en vriest, maar al begon het een dag of twee na de snoeying nog zo sterk te vriezen, zal nogtans de bovenste knop, veel min de andere, daar eenig kwaad van lyden of schaade toebrengen.

Dog om ze met goed beleid te behandelen, moeten twee voornaame dingen waargenoomen werden; voor Eerst, de kracht van den geheelen Stam die 'er te snoeyen is; en ten Tweeden, de groote of kracht van elken tak, daar de snoeying op gedaan moet werden.

Ten opzigt van het Eerste punt, daar 't hier op aankomt, naamentlyk de kracht van de Stam (die bekend werd door de dikte en door 't getal der nieuwe goede looten) is, dat men veel ranken die zeer kragtig zyn moet laten, zo men de zelve kort wil snoeyen, of zo iemand weinig ranken daar wil aan laten, dat ze dan byzonder lang, wel tot twintig ja dertig litten en meer moeten blyven, altoos met die belasting dat 'er geen verwarring overblyft; en op de zwakste in teegendeel diend men minder ranken te laten, het zy lang het zy kort.

Ten opzigt van het Tweede punt, moet men altyd neemen die best geplaatst staan, om zo alle verwarring voor te koomen, en de zwaarste takken zo ze maar kortleedig zyn, bewaaren, want dat zyn waarlyk de beste, en ook wel onthoudende dat men in 't laatst van Mey of begin van Juny, alle kleine, dunne en onnutte takjes moet afbreken, om reeden booven aangehaald, en zo zullen de Vrugten altyd grooter werden en eer rypen.

In het snoeyen zyn nog twee dingen waar te neemen; de Eerste is, dat men een goede duim lengte booven de bot moet blyven, daar de affnoeying geschied; en de Tweede, dat die snoeying of schuins zy, of afloopende na de agter zyde van de laatste knop, op dat het traan-water, dat men gemeenlyk het loopen van de Wyngaard noemd, uit de gesnoeide plaats, als het sap in 't voorjaar begind om hoog te schieten, niet op deeze leste knop valle, want daar door bederfd eenigzints deeze bovenste knop; bygevolg zo zoude daar uit geen Vrugten (daar anders hier uit de grootste en beste trossen koomen) gelyk uit de derde, vierde en verdere botten een, twee of drie trossen druiven, dienvolgende ook geen nieuwe goede takken voortkoomen.

Men

Men moet booven dien altyd tusschen de draagende ranken, als gezegd is, een rank op twee knoppen na affnyden, op dat daar uit nieuwe goede ranken moogen uitspruiten, die het volgende Jaar, de plaats der draagende weer moeten vervullen, of anders zal een Liefhebber zyn Wyngaard al te veel en te verre van zyn Stam geschooten, moeten inkorten, en zo zyn lekkere Vruchten voor een Jaar of twee moeten missen.

Om dat in deeze Landen, als de Druiven beginnen te bloeyen, de nagten nog vry koud zyn, of het des nagts altemet nog rypt, zo hebben de Liefhebbers ondervonden zeer goed te zyn, dat men of een dekzel des avonds over de Wyngaarden spand, of dat men daar matten voor rold, en die des morgens dan weder weg neemt; maar alderbest, dat'er glaaze raamen, dog niet zonder lugt te krygen, voorgesteld werden, en die daar zo lang voor te laten, tot datze wel gezet, en nu al reedelyk groote Druifkens geworden zyn; maar nooit altyd voor die, welke muskeeren, want zy rypen wel vroeg agter glaazen, maar verliezen meest haar muskeerende geur, en de ranken daar agter gegroeid, moet men altyd weg neemen, want zy zouden het Jaar daar aan niet bloeyen; en daarom moet men altyd nieuwe ranken agter glaazen leggen, en nooit de zelve.

Daar-en-booven als de Muskadellen en alle andere vaste Druiven bloeyen, zo is een reegentje niet kwaat, want dan zullen eenige mislukken te zetten, en zo krygt men in plaats van vaste, losse bosfen, en die zullen dan te beeter rypen.

Wanneer de rank daar Druif aan is, niet byster sterk en groot is, dan snyd men wel in de Maand van July die rank tot by de Vrugt toe af, of dat de Vruchten des te grooter moogen werden, maar de Druif moet echter door middel van eenige omstaande blaaden gedekt zyn voor het vinnig steeken van de Zon, want anders zal de schil zeer hard en dik zyn, en laater ryp werden.

De Druiven in Holland meest bemind, als by goede Jaaren hier best rypende, zyn de blaauwe Muskée, de Leipziger, de Franke-daalder, de Catalonier, de vroege of losse Frontenjak, de Haantjes Muskadel, de Kanari Druif, de Candiaasse Druif, de Peerel Druif, de vroege vander Laan, de Waaterzoet, de witte Stinkert en de regte Kattepis: van welke de eene Liefhebber, de mus-

keerende, een ander weeder de niet muskeerende booven alle de andere bemind; wy oordeelen de beste, het zy muskeerende als anders, die altyd wel rypen, dun van schil zyn, weinig karrels hebben, en zo wel by slegte en natte, als by zeer heete Zoomers.

T W I N T I G S T E K A P I T T E L.

Van de Aalbessen en Kruisbeyen, en haare behandeling.

W y oordeelen het niet ondienstig te zullen zyn, datwe ook wat zeggen en aanteekenen van de Aalbessen, van welker uitgeperste sap met zuiker en water gemengt en uitgift, een soort van Wyn, voor eenige Jaaren in Holland en andere Landen, met meenigte wierd gemaakt en gedronken; ja van de Moer een soort van Brandewyn wierd gedistilleerd, die geen Fransse Brandewyn behoefde in veel gevallen te wyken, maar na dat 'er een belasting is opgezet, en de Fransse Wyn weeder te bekoomen was, is men daar van uitgescheiden.

De Aalbessen zyn voornaamentlyk vierderlei, als de Roode, Witte, Zwarte en Bonte, maar de laatste zyn van weinig waarde, als zynde de slegtste van smaak, en werde daarom ook byna niet meer aangeteeld.

Men kweekt dezelve aan van uitloofsels, of wel best van stek, maar dat uit een vrugtdraagende tak, en niet die uit de Stam of wortel is voortgekoomen, en dat met dezelve te steeken in 't voorjaar; dog men kan het ook in October doen, als wanneer de zelve in ordre en op de plaats daar een Liefhebber die begeerd te planten, komt te zetten, want in de tyd van veertien daagen of wat meer, krygen zy dan wortelen, en zo die dan op haar plaats blyven staan, geeven grooter en schoonder Vrugten; dog de Aalbessen zo Roode als Zwarte en Witte, gelyk ook de Kruisbeyen, loopen gemeenlyk van onderen by de wortel van Jaar tot Jaar, ja hoe langer hoe meer uit, welke men dan genoodzaakt is een en andermaal af te steeken, op dat de Vrugt grooter en den Boom in 't leeven en in zyn groey mag blyven, dog dat kan men voorkoomen,